

VOORWOORD

1	ALGEMENE HANDLEIDING BLIKSEM	1
1.1	Wat is BLIKSEM en voor wie is het bedoeld?	1
1.2	Wetenschappelijke onderbouwing	2
1.2.1	Wat is er bekend uit onderzoek naar effectieve begrijpend leesinstructie?	2
1.2.2	Het BLIKSEM-onderzoek	4
1.3	BLIKSEM in combinatie met andere methodes en aanpakken	4
1.4	De BLIKSEM-leerlijn van groep 5 t/m 8	4
1.5	Afstemmen op de behoeften van leerlingen	6
1.5.1	Differentiatiemogelijkheden	6
1.5.2	Werken met groepsplannen	7
1.6	De voorleesboeken bij BLIKSEM	8
1.7	Evaluëren en toetsen	9
1.8	De BLIKSEM-aanpak bij zaakvaklessen	11
1.9	De BLIKSEM-aanpak met een zelfgekozen voorleesboek of tekst	12
1.10	BLIKSEM in combinatiegroepen	13
1.11	Het belang van coöperatief leren	14
1.12	Handige (lees)tips en adviezen	15
1.13	Waarom kiezen voor de BLIKSEM-aanpak?	16
2	BLIKSEM IN GROEP 5	17
2.1	Opzet en organisatie	17
2.2	Tijdsinvestering	18
2.3	Materialen	19
2.4	Voorbeeldles: De BLIKSEM-aanpak bij zaakvaklessen	21
2.5	Voorbeeldles: De BLIKSEM-aanpak met een zelfgekozen voorleesboek of tekst	25
3	DE BLIKSEM-STRATEGIEËN IN GROEP 5	27
3.1	Strategie 0: Voorspellen	27
3.2	Strategie 1: Voorkennis activeren: Dit doet me denken aan	28
3.3	Strategie 2: Monitoren: Begrijp ik wat ik lees?	29
3.4	Strategie 3: Visualiseren: Dit zie ik voor me	30
3.5	Strategie 4: Woorden leren uit de tekst	31
3.6	Strategie 5: Vragen stellen	32
3.7	Strategie 6: Hoofdgedachte bepalen	33
3.8	Strategie 7: Samenvatten	34
3.9	Strategie 8: Mening geven	35
4	JAARSCHEMA GROEP 5	36
	LESSEN VOOR GROEP 5	43
	BIJLAGEN	233
	• Strategiebladen	
	• Pictokaarten	
	• Literatuur	
	• Bronnen	
	• Ook interessant voor u	

1 ALGEMENE HANDLEIDING BLIKSEM

Voor u ligt de handleiding voor groep 5 van de BLIKSEM-aanpak, een nieuwe methodiek voor begrijpend lezen. Diverse studies hebben aangetoond dat de vaardigheid in begrijpend lezen een belangrijke voorspeller is van later succes op school en in de maatschappij. Veel scholen kampen echter met lage scores op dit onderdeel en veel leerlingen ervaren begrijpend lezen als erg saai. Met deze nieuwe aanpak geeft u een positieve impuls aan het begrijpend leesonderwijs. In hoofdstuk 1 wordt beschreven wat de BLIKSEM-aanpak in algemene zin inhoudt. De hoofdstukken 2 en 3 hebben specifiek betrekking op groep 5.

1.1 Wat is BLIKSEM en voor wie is het bedoeld?

Veel leerkrachten en leerlingen beginnen diep te zuchten als het tijd is voor de les begrijpend lezen. De klachten zijn uiteenlopend: saai, niet motiverend, te veel strategieën, geen transfer van vaardigheden naar andere vakken en ondanks de tijdsinvestering van veel scholen lage scores op dit onderdeel. Met de BLIKSEM-aanpak willen we deze problemen zoveel mogelijk het hoofd bieden.

De BLIKSEM-aanpak is een aanpak voor begrijpend lezen voor groep 5 t/m 8 en is ontwikkeld door het HCO in Den Haag en het Expertisecentrum Nederlands in Nijmegen. BLIKSEM staat voor *Begrijpend Lees Instructie Kan Strategisch én Motiverend*. De BLIKSEM-aanpak is motiverend voor leerlingen en leerkrachten en beperkt zich tot acht à negen kernstrategieën waarvan in onderzoek is aangetoond dat ze de leesvaardigheid van leerlingen stimuleren.

De strategieën worden bij BLIKSEM structureel geoefend in betekenisvolle situaties:

1. De leerkracht 'modelt' eerst enkele strategieën tijdens het voorlezen van een spannend boek; de strategieën worden hardop denkend voorgedaan. In de handleiding staat gedetailleerd beschreven op welke plek in het boek een strategie gemodeld kan worden en hoe dat in zijn werk gaat. Bij het modelen ontstaat veel interactie met de kinderen over het verhaal.
2. Daarna oefenen de kinderen dezelfde strategieën bij het stillezen. Ze lezen hierbij zelfstandig in zelfgekozen boeken op hun eigen niveau en vullen een strategieformulier in dat na afloop wordt nabesproken.
3. Vervolgens worden de strategieën één of meerdere keren per week toegepast bij het lezen van zaakvakteksten. Ook hierbij gebruiken de kinderen een strategieformulier.

Met de BLIKSEM-aanpak ontwikkelen de kinderen zowel hun *cognitieve* als hun *metacognitieve* vaardigheden. Onder metacognitie kunnen we verstaan 'het nadenken over het eigen leerproces', of in bredere zin 'het bewust zijn en het controleren van de eigen gedachten'.

1. Door middel van interactie met een deskundige volwassene (de leerkracht) en met elkaar leren ze op een hoger niveau nadenken over verhalen en teksten.
2. Doordat de deskundige volwassene (de leerkracht) hardop denkend voordoet hoe zij¹ nadenkt over een verhaal, en wat zij doet bij moeilijkheden in een tekst, leren de kinderen nadenken over de moeilijkheden die ze zelf bij het lezen tegenkomen en hoe ze deze kunnen oplossen.

Doelgroep

De BLIKSEM-aanpak is ontwikkeld voor groep 5 t/m 8. Ook zwakke lezers kunnen eraan meedoen, want ze oefenen met de strategieën in leesboekjes op hun eigen niveau.

¹ In de tekst gebruiken we ten behoeve van de leesbaarheid de term 'ze/zij' om te verwijzen naar de leerkracht. We willen hiermee de mannelijke leerkrachten natuurlijk niet uitsluiten.

2 BLIKSEM IN GROEP 5

2.1 Opzet en organisatie

In de regel wordt er in groep 5 per week op drie momenten met BLIKSEM gewerkt. Er zijn ook af en toe oefen- of toetsweken met minder lessen per week. Deze weken bieden de mogelijkheid om de leerlingen de (oefen)toetsen te laten maken en deze vervolgens na te bespreken. De weken kunnen ook worden gebruikt om uitgevallen lessen in te halen. Na week 12 hebben de kinderen alle strategieën gehad en kunt u deze gaan toepassen bij de zaakvakteksten. In groep 5 is het de bedoeling dat de BLIKSEM-strategieën ten minste één keer per week worden toegepast bij een zaakvaktekst.

In het jaarschema (zie hoofdstuk 4) staan alle BLIKSEM-lessen voor groep 5 op een rij. Zo kunt u in één oogopslag zien, welke lessen er per jaar aan de orde komen. Het jaarschema is ook handig als u met een duo-partner werkt. U kunt de blokjes voor elke les aankruisen om voor uw duo-partner (of een invaller) aan te geven hoe ver u bent gekomen met de lessen.

De **leslessen** volgen in grote lijnen steeds dezelfde opzet:

Lesonderdelen en tijdsindeling leesles (lesduur: ± 40 minuten)

- 1 Start (2 - 4 min.)**
Lesdoel bespreken
- 2 Voorlezen en strategieën modelen (10 min.)**
- 3 Vraag naar aanleiding van het verhaal (5 min.)**
- 4 Instructie vóór het zelfstandig lezen (2 min.)**
De twee strategieën van de dag op het formulier laten aankruisen
- 5 Zelfstandig lezen en strategieën oefenen (15 min.)**
Eventueel extra: Strategie na het lezen (3 min.)
- 6 Nabespreking (6 min.)**
Beurten: Productvragen (*Wat gedaan?*) en Procesvragen (*Hoe gedaan?*)

Als de kinderen alle negen strategieën kennen, gaan ze één keer per week tijdens een zaakvakles zes van de negen strategieën toepassen. Ook deze **zaakvaklessen** hebben een vast stramien:

Lesonderdelen en tijdsindeling zaakvakles (lesduur: ± 60 minuten)

- 1 Start (5 min.)**
Uitdelen tekst en strategieblad, lesdoel bespreken
- 2 Vóór het lezen (5 min.)**
Strategie 0 en 1 toepassen
- 3 Instructie vóór het lezen (5 min.)**
- 4 Individueel: Tekst lezen (10 min.)**
Strategie 2 en 4 toepassen
- 5 Groepsopdracht ná het lezen (10 min.)**
Strategie 6 of 7 (hoofdgedachte of samenvatting) toepassen
- 6 Nabespreking (10 min.)**
Hoofdgedachte presenteren of klassikaal samenvatting maken
- 7 Verwerking (15 min.)**

Als u andere teksten met de kinderen leest buiten de BLIKSEM-lessen, herinner de kinderen dan ook aan het toe-
passen van de strategieën. Zo grijpt u de gelegenheid aan om de strategieën nog eens te oefenen in een andere
context. Dit bevordert de transfer.

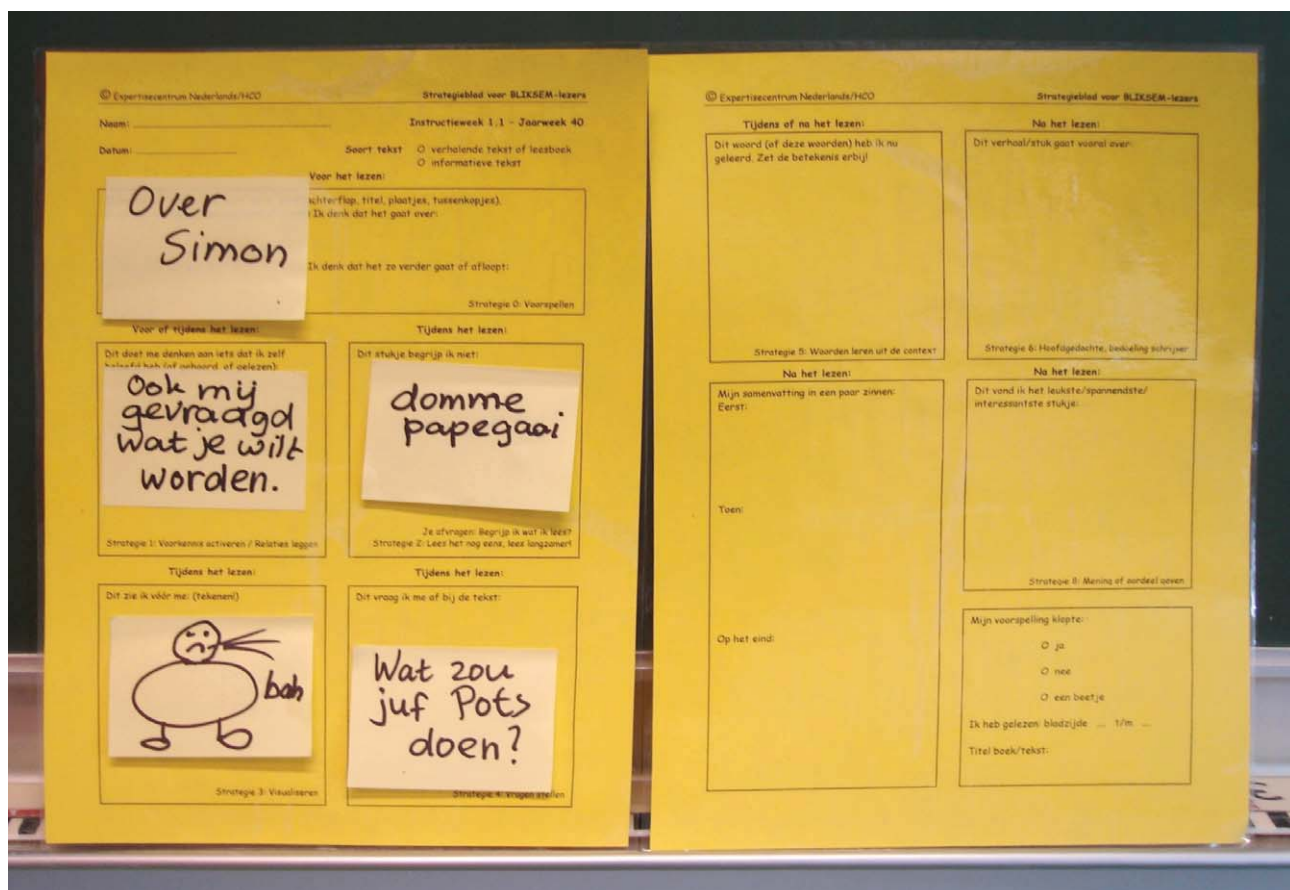
2.2 Tijdsinvestering

De ervaring leert dat het werken met de BLIKSEM-aanpak ongeveer evenveel tijd in beslag neemt als het werken
met een reguliere methode voor begrijpend lezen. BLIKSEM is een geïntegreerde aanpak. De BLIKSEM-lessen zijn
geïntegreerd met voorlezen en zelfstandig lezen en één keer per week met een zaakvakles. De drie wekelijkse BLIK-
SEM-lessen duren elk (inclusief voorlezen en stillezen) zo'n 40 minuten. Hiervan kunt u ongeveer 20 minuten aftrek-
ken voor het voorlezen en het stillezen. U besteedt dan per week dus 3 x 20 minuten specifiek aan begrijpend lezen.
De wekelijkse zaakvakles zal iets langer duren dan normaal (± 15 minuten), omdat u aandacht besteedt aan de BLIK-
SEM-strategieën. Dat brengt de totale tijd voor begrijpend lezen op ongeveer 75 minuten per week.

De lessen bestaan uit verschillende stadia en activiteiten die allemaal kort duren. Om efficiënt met de beschikbare
tijd om te gaan en niet te veel uit te lopen, (wat in het begin zeker moeilijk zal zijn!) adviseren wij het gebruik van
een timer of kookwekker. Kinderen werken efficiënter als ze vooraf precies weten hoeveel tijd ze hebben voor een
activiteit.

Als u om de één of andere reden in tijdnood komt of een paar lessen achterloopt, is het geen probleem in
dat geval bij enkele lessen alleen maar voor te lezen; zonder te modelen en zonder stil te lezen. De strate-
gieën worden tot en met groep 8 zo vaak herhaald dat de leerlingen geen cruciale informatie missen als u
een enkele keer alleen maar voorleest om snel weer op schema te komen. Wat betreft de oefenteksten en toetsen
bevelen we aan om hierbij wel goed het jaarschema te blijven volgen en hier niet mee uit te lopen. Want anders
loopt u het risico dat u voor de rapporten niet voldoende geoefend hebt of geen cijfers hebt voor het rapport.

2.3 Materialen

Voor de leerkracht:

- Handleiding (met algemene handleiding en lesbeschrijvingen)*
- Voorleesboek 1: *Juffrouw Pots* van Tosca Menten*
- Voorleesboek 2: *Geen probleem met FIXIT!* van Mirjam Oldenhavé*
- Gele markeerstift om in het voorleesboek aan te geven waar u een strategie modelt
- Twee strategiekaarten (A3-formaat) per groep of een digitale versie hiervan voor het digitale schoolbord*
- Rechthoekige 'geeltjes' (zelfklevende memobriefjes) en een dikke viltstift als u met de grote strategiekaarten werkt
- Negen kaarten op A4-formaat met picto's van de BLIKSEM-strategieën*
- Timer of kookwekker
- Cd-rom met kopieerbladen (strategiebladen, oefenteksten, toetsen e.d.)*

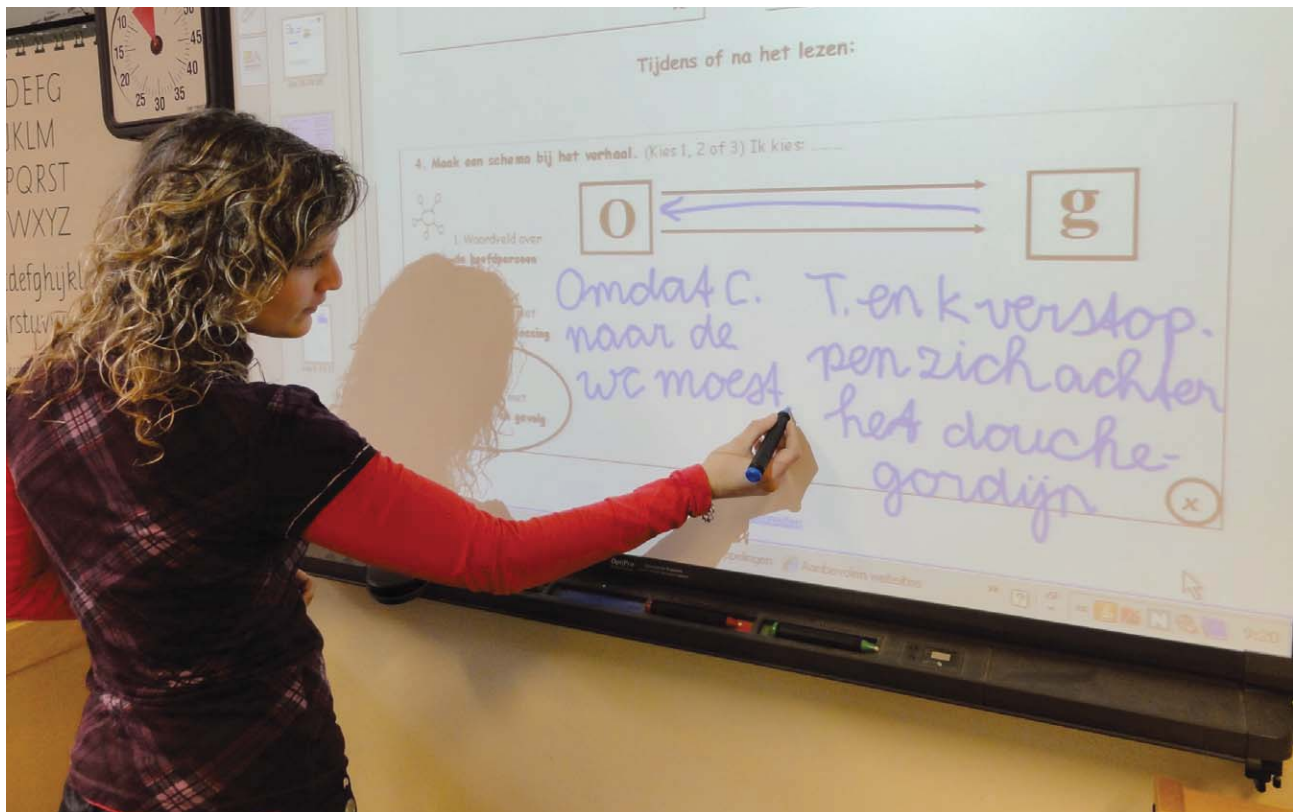
Voor de leerlingen:

- Snelhechtmappen om de strategiebladen in te bewaren
- Leesboeken voor het zelfstandig lezen
- Kopieën van de strategiebladen, oefenteksten en toetsen

De onderdelen met * maken deel uit van de aanpak. De andere materialen dient de school zelf aan te schaffen.

Werken met geeltjes of met een digitaal strategieformulier?

De meeste leerkrachten werken graag met het digitale strategieformulier. Als u geen digitaal schoolbord heeft, kunt u gebruikmaken van de grote strategiekaarten en de geeltjes. Ook als uw digibord tijdelijk buiten bedrijf is, hebt u met de grote kaarten en de geeltjes altijd een vervangend systeem tot uw beschikking.

Er zijn twee soorten strategiebladen: A. voor de leeslessen en B. voor de zaakvaklessen.

A. Strategieblad voor de leeslessen

In groep 5 krijgen de kinderen in het begin elke week een ander strategieblad, omdat de strategieën dan één voor één worden geïntroduceerd. Dit formulier is steeds bruikbaar voor drie leeslessen. Vanaf week 12 blijft het strate-

gieblad hetzelfde. Vanaf dat moment is het handig om in één keer een grote stapel te kopiëren (tweezijdig). In de meeste gevallen kunnen de kinderen een strategieblad een week lang gebruiken (dus bij drie leeslessen). Bij elke leesles wordt het formulier verder ingevuld. In enkele weken komt een strategie twee keer aan de orde. Dan past dit niet meer op het formulier en hebben de kinderen dus halverwege de week al een nieuw strategieformulier nodig. Dit is het geval bij les 15.3, 19.3, 22.2, 23.3, 26.3 en 29.3.

B. Strategieblad voor de zaakvaklessen

Als u (vanaf week 12) tijdens de zaakvaklessen met de BLIKSEM-strategieën werkt, gebruikt u het strategieformulier voor de zaakvaklessen. Voor elke zaakvakles hebben de kinderen een nieuwe kopie nodig.

Hierna volgt een **voorbeeld van een zaakvakles** volgens de BLIKSEM-aanpak. Het is handig om deze les bij de hand te hebben als u een zaakvakles geeft (zie ook paragraaf 1.8).

Daarna volgt een **voorbeeld van een BLIKSEM-les met een zelfgekozen voorleesboek**, bijvoorbeeld omdat u de twee BLIKSEM-voorleesboeken uit heeft en aan het eind van het schooljaar nog tijd over heeft (zie ook paragraaf 1.9).

De BLIKSEM-strategieën

Voor het lezen:

0. **Voorspellen.** (Strategie: *Ik kijk naar de titel, de achterflap, de tussenkopjes, naar cursief en vetgedrukte woorden en naar de illustraties. Of: Ik bedenk hoe verhaal verder zou kunnen gaan.*)

Tijdens het lezen:

1. **Voorkennis activeren: Dit doet me denken aan ...** (Strategie: *Ik leg een relatie met mijn eigen ervaringen en voorkennis.*)
2. **Monitoren: Begrijp ik wat ik lees?** (Strategie: *Ik lees het stukje nog een keer langzaam en denk goed na.*)
3. **Woorden/uitdrukkingen leren uit het verhaal.** (Strategie: *Ik lees de tekst vóór en na het woord en bedenk wat het zou kunnen betekenen.*)
4. **Visualiseren: Dit zie ik vóór me ...** (gr 5) (Strategie: *Ik maak een tekening van een beeldende scène uit het verhaal.*)
Of: **Schema maken** (gr 6-8). (Strategie: *Ik teken een woordveld of ik leg een probleem-oplossing relatie, een oorzaak-gevolg relatie of (in gr 8) een middel-doel relatie.*)
5. **Vragen stellen: Ik vraag me af ...** (gr 5, 6 en 8). (Strategie: *Ik stel mezelf een vraag: Wat zou ik nou wel eens willen weten wat niet in de tekst staat?*)
Of: **Verbanden leggen met signaal- en verwijswaarden** (gr 7). (Strategie: *Ik bedenk: Wat voor een signaal geeft dit woord mij? Of: Waarnaar verwijst dit verwijswaard?*)

Na het lezen:

6. **Hoofdgedachte (bedoeling, moraal).** (Strategie: *Ik schrijf in één zin op waar deze tekst vooral over gaat of welke boodschap de schrijver met de tekst wil overbrengen.*)
7. **Samenvatting maken.** (Strategie: *Ik schrijf in drie zinnen op wat het belangrijkste is van dit deel van de tekst.*)
8. **Mijn mening.** (Strategie: *Ik geef mijn mening over een stukje uit de tekst of over van één van de hoofdpersonen.*)